

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/331385185>

YÖNETİM, DAVRANIŞ, BİLİŞSEL VE SOSYAL ALANLARDAKİ KURUMLARIN HEMŞİRELİĞE ETKİLERİ

Chapter · September 2014

CITATIONS

0

2 authors, including:

Ayfer Öztürk

Bartın University

12 PUBLICATIONS 4 CITATIONS

SEE PROFILE

HEMŞİRELİKTE BİLİM, FELSEFE ve BAKIMIN TEMELLERİ

Prof. Dr. Hediye Arslan Özkan

AKADEMİ

Ünite IX

YÖNETİM, DAVRANIŞ,
BİLİŞSEL ve SOSYAL
ALANLARDAKİ
KURAMLARIN
HEMŞİRELİĞE ETKİLERİ

Hediye Arslan Özkan, Ayfer Öztürk,

HEDEFLER

Bu bölümün sonunda okuyucu aşağıdaki bilgi, beceri, tutum ve becerileri kazanır;

- Yönetimle ilgili kuramların hemşireliğe etkilerini irdeler.
- Davranış ve bilişsel kuramların hemşirelikle ilişkisini kavrar.
- Sosyal alanlarla ilgili kuramların hemşireliğe etkilerini tartışır.

BAŞLIKLAR

Hemşirelik Alanından Farklı Kuramların Hemşireliğe Etkileri
Yönetim Kuramları
Yönetim Kuramlarının Hemşirelik Alanına Yansıması
Davranışçı ve Bilişsel Kuramlar
Davranışçı ve Bilişsel Kuramların Hemşirelik Alanına Yansıması
Sosyal Öğrenme Kuramları
Sosyal Öğrenme Kuramlarının Hemşirelik Alanına Yansıması

ANAHTAR KELİMELER

- Kayıp-Yas
- Uyum
- Empati geliştirme
- Danışmanlık-rehberlik
- Enerji alanı yaratma

HEMŞİRELİK ALANINDAN FARKLI KURAMLARIN HEMŞİRELİĞE ETKİLERİ

Hemşirelik dışı birçok kuram, uzun yıllardan beri hemşirelik uygulamalarında bilgi kaynağı olmuştur. Sistem, temel insan gereksinimleri, gelişim dönemleri ve psikososyal kuramlar hemşirelik model ve kuramlarının gelişiminde ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Kitabın bu bölümünde davranış, bilişsel, sosyal, yönetim alanlarındaki kuramcılar ve geliştirdikleri kuramlar irdelenerek, hemşirelik kuramlarına yansımalarının nasıl olduğu incelenecektir.

YÖNETİM KURAMLARI

Yönetim ve organizasyon teori ve uygulamalarında 1960'lı yıllardan itibaren önemli değişiklikler olmuştur. Bu süreç ile birlikte klasik yönetim teorilerinin insanı bir makine olarak gören yaklaşımı ve neo-klasik yönetim teorilerinin insan davranışlarını ön plana çıkaran yaklaşımı değişmiştir. İlerleyen süreçte karmaşıklık ve bütünselliğe vurgu yapan ve sistem ve durumsallık yaklaşımından oluşan modern yönetim yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bu süreçte bir örgütsel alan olarak sağlık hizmetleri yönetiminde de sistem yaklaşımı benimsenmiştir (Çınaroğlu ve Avcı, 2013).

Yönetim alanındaki kuramlar ele aldıkları konular ve vurguladıkları alanlar bakımından üç ana döneme ayrılmışlardır. Birbirlerini tamamlayarak yönetim bilimini zenginleştiren bu kuramlar şunlardır (*Şekil, 1*).

a. Klasik Yönetim Kuramları: Örgütün yapısına ağırlık veren, gelecekteki kuramlardır. 1909-1930 yılları arasında etkili olmuştur.

b. Neo-Klasik Yönetim Kuramları: İnsana ve yönetimin çevresi ile etkileşimine ağırlık veren Davranışçı ve Çevresel yönetim kuramlarıdır. 1930-1945-1960 yılları arasında kalan dönemi kapsar.

c. Modern Yönetim Kuramları: Örgütün yapısını, örgüt toplumunun örüntüsünü ve örgütün çevresi ile etkileşimini ele alan, örgütü bir sistem olarak kabul eden kuramlardır. 1960 ve sonrasında geçerlidir. Çağdaş yönetim kuramları olarak da adlandırılmaktadırlar

d. Post Modern Yönetim Kuramları: Yönetimde modern yaklaşımlardan sonra çağdaş (post modern) yaklaşımlar gelmiştir. Ancak bu yaklaşımlar henüz bir düşünce okulu olmadıkları için, ciddi anlamda post-modern bir organizasyon ve post modern bir yönetim vizyonu oluşturmak mümkün görülmemektedir.

Yönetim bilimi içerisinde Frederick W. Taylor, Henri Fayol ve Max Weber tarafından geliştirilen yönetim teorileri genel olarak "*klasik yönetim teorileri*" olarak adlandırılmaktadır. Bu üç teorinin belirgin özelliği ise, organizasyon ve yönetimde insan boyutunun yeterince dikkate alınmamış olmasıdır.

"*Bilimsel Yönetim İlkeleri yaklaşımı*"nın öncüsü olan Frederick W. Taylor'un görüşüne göre, bilimsel yönetim, örgütü bir makine olarak görüyor ve işçileri de bu makinede önceden belirlenmiş görevleri yapmak üzere tasarlanmış parçalar olarak düşünüyordu. Bu yaklaşım iş dünyasında bilimsel yönetim akımına karşı tepkilerin gelişmesine neden olmuştur (Özcan ve Çağan, 2009).

Henri Fayol ise "*Yönetim Süreci Yaklaşımı*"nda daha büyük ve karmaşık organizasyon yapılarında yönetimin nasıl olması gerektiği ile ilgilenmiştir. Fayol, yönetim sürecini sistemli bir biçimde inceleyerek özel ve kamu yönetimlerine yol gösterici bir yönetim anlayışı doğmasını sağlamıştır. Fayol yönetimde; planlama, organize etme, koordinasyon ve kontrol fonksiyonlarının önemi üzerinde durmuştur (Kaplan, 2007).

Henri Fayol yönetime ilişkin 14 ilke belirlemiştir. Bunlar; İşbölümü, yetki ve sorumluluğun ayrılmazlığı, disiplin, emir birliği, yön birliği, kişisel amaçların genel amaçlara feda edilmesi, yeterli ücret politikası, merkeziyetçilik, komuta zinciri, düzen, adil ve makul davranma, yaratıcılık, işin sürekliliği, birlik duygusu yaratmadır. Fayol'a göre işbölümü örgütün hem modeli hem de temelidir ve yönetimin verimliliği buna bağlıdır. Yöneticilerin zeki, iyi eğitilmiş ve kendini geliştirmeye ve yetiştirmeye istekli olmaları gerekir (Daşlıçay, 1996).

Max Weber'in yönetim bilimine en önemli katkısı ise, "*İdeal Bürokrasi Modeli*"dir. Bu model rasyonel bir modeldir ve amacı, örgütün verimli işlemesi ve etkili hizmet sunmasıdır. Yasal çerçeve, hiyerarşik yapı, belgeleme, işbölümü, hizmetiçi eğitim, ömür boyu memuriyet, personelin sınavla seçimi, siyasal tarafsızlık, meslekleşmiş yönetici sınıfının varlığı ücretlerin yapılan işe göre değil statüye göre saptanması, yetkinin kişiye değil pozisyona bağlı oluşu Weber bürokrasisinin temel niteliklerini oluşturmaktadır. Weber bürokrasiyi ideal bir yönetim aracı olarak tanımlarken bazı olumsuzluklarına da dikkat çekmektedir. Bürokratik yapı büyük bir gücün onu yönetenlerin elinde toplanmasına neden olmakta ve bu yapıda çalışanlar sürekli çalışan bir makinanın dişlileri statüsüne indirgenmekte ve insanı demir bir kafese hapsedmektedir (Daşlıçay, 1996; Leblebici, 2008).

Klasik teorideki eksikleri gidermek amacıyla geliştirilen neo-klasik teori aslında beşeri ilişkiler hareketi olarak değerlendirilmektedir. Biçimsel olmayan bir organizasyonun sistematik bir şekilde ele alınması halini kavrar, resmi bir yapı ve sistem içindeki fertler üzerindeki etkisini de gösterir.

Klasikler, insan unsurunu göz önünde tutma eğiliminde olmadıkları gibi "sopa ve ucundaki havuç" varsayımı geçerli kabul edilirdi. Oysa ki neo - klasik yaklaşımın ana fikri, bir örgüt yapısı içinde çalışan "insan" unsurunu anlamak, onun yeteneklerinden maksimum düzeyde yararlanabilmek, yapı ve insan davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek, örgüt içerisindeki sosyal grupları ve özelliklerini tanımaktır. Dolayısıyla bu kuramın ele aldığı konular; insan davranışı, kişilerarası ilişkiler, grupların oluşumu, informal örgüt, formal örgüt, algı ve tutumlar, motivasyon, liderlik, örgütlerde değişim ve gelişmedir (Ertürk, 1995).

Mary Parker Follet, *Dirik Yönetim Kuramının* öncüsüdür. Sosyal bilimlerdeki bulguları yönetime aktaran ve psikolojik verileri yönetimde uygulayan Follet; demokratik liderlik, gönüllü işbirliği, durum kanunu, yetki ve eşgüdüm konularındaki görüşleri ile ün kazanmıştır. *Karar verme kuramının* öncüsü Herbert A. Simon karar verme sürecinin bilişsel yönünü açıklamıştır. Ona göre genel olarak bir örgütün iki türlü işi vardır. Birincisi; üretimi gerçekleştirmek, ikincisi, üretime ilişkin kararlar vermek. Üretim yapmak alt basamakların, karar vermek ise üst yönetim basamağının işidir. Simon karar vermeyi yönetim kalbi olarak görmüştür. Karar vermeden hiç bir eylemde bulunulamayacağını ve karar vermenin yapmak kadar önemli olduğuna dikkat çekmiştir. *İşbirliği (cooperation) kuramının* öncüsü Chester Bernard' dır. Barnard doğal örgütün önemi üzerinde ilk kez duran ve örgütü toplumsal bir sistem olarak inceleyen ilk yazardır. Barnard'a göre bir örgütün varlığı, işgörenlerin örgüte katkıları ile ve işgörenlerin işten doyumları arasındaki dengeye bağlıdır. Bir örgütte biçimsel (formal) örgüte dayalı olarak doğal (informal) örgütte bulunur. Doğal örgütün üyeleri arasında astlar kadar üstlerde vardır. Biçimsel örgüt bir sistemdir. Ama doğal örgüt bilinçsizdir, gevşek yapıdır ve rastgele çalışır. Biçimsel örgüte zarar verebilir. *İnsan ilişkileri kuramının* öncüsü Elton Mayo'dur. Mayo, daha iyi bir toplum özleminde olan bir sosyal devrimci idi ve böyle bir toplumun ileri görüşlü yönetici ve iş adamlarının liderliği sayesinde gerçekleşeceği fikrini benimsemişti. Yöneticinin eşyalara ilişkin teknik ve insanlara ilişkin sosyal hünerleri olması gerektiğini savunmuştur. İşgörenleri etkileyen pek çok değişken

vardır. Mayo'ya göre, işgörenler işlerinde yalnız üstlerinden etkilenmezler. Örgüt ortamından, çevre koşullarından, örgütün toplumsal yapısından ve diğer işgörenlerden de etkilenirler (Daşlıca, 1996).

X ve Y Kuramı'nın öncüsü Mc. Gregor, klasik kuramcılardan insana bakış açısı ve insan ile ilişkili görüşlerinin yanlış olduğunu savunmuştur. Geleneksel kuramların iş göreni makina gibi gördüğünü ve onu tembel, bencil, denetlenmeden çalışmayan bir kişi olarak tanımlandığını ileri sürüp buna X kuramı adını vermiştir. Kendisi iş göreni, psikolojinin bulgularına da dayanarak şöyle tanımlamıştır. İş görenin örgüte gerekli yüksek değerleri olduğunu, ona inanabileceğini, kendisini yetiştirip olgunlaşabileceğini, kendi kendine örgütsel amaçlar için güdülenebileceğini ve kendi kendini denetleyebileceğini savunmuş, buna da Y kuramı adını vermiştir (Daşlıca, 1996).

Kahn, örgütte oluşan doğal kümeleşmeyi değişik bir açıdan incelemiş ve örgüt görevlerinden çok roller ağı olarak görmüştür. Kahn'agöre örgütte her işgörenin çevresinde ondan beklentileri olan, bir takım insanlar vardır. Bu takımı oluşturan insanlar, ondan biçimsel ve doğal ya da göreve ilişkin ve görev dışı kimi davranışları yapmasını bekler. İş gören böylece kendisinden beklenen rolleri yapmak zorunluluğu duyar (Daşlıca, 1996).

Modern yönetim yaklaşımı örgütü bir bütün olarak ele alır ve çevresel koşullarla birlikte açık sistem olarak değerlendirir. Bu kuram içinde yer alan başlıca yaklaşımlar, sistem, durumsallık ve bütünsellik yaklaşımıdır (Tengilimoğlu, 2012).

Sistem Kuramları, örgüte, yapısı, yönetimi, işgöreni ve tüm alt sistemleri ile bir bütün olarak bakılması görüşünü getirmiştir. Böylece iş görenin davranışının bir bütünlük içerisinde ele alınması gerektiği, örgütün teknik, sosyolojik ve ekonomik faktörlerin bir bütünlüğü içerisinde ele alınması gerektiği, örgüt ve yönetimde; sosyoloji, psikoloji, ekonomi, çevre bilimi, teknoloji vs disiplinlerden yararlanılması gerektiği görüşü ön plana çıkmıştır (Yavuz, 2009).

Sistem, belirli parçalardan oluşan, bu parçalar arasında belirli ilişkiler olan, bu parçaların aynı zamanda dış çevre ile ilişkisi olan, birleşik bir yapı, olay veya faaliyet" olarak tanımlanmaktadır (Şahin, 2004).

Sistemi oluşturan birtakım öğeler şöyle sıralanabilir (Daşlıca, 1996).

- Sistemin yaşamasını sağlayan girdiler
- Girdikleri sistem içinde işleyen alt sistemler

- İşlenen girdilerden elde edilen çıktılar
- Sistemin işlemini ve çıktılarını değerlendirmeye yarayan dönütler
- Sistemin içinde yaşadığı çevre

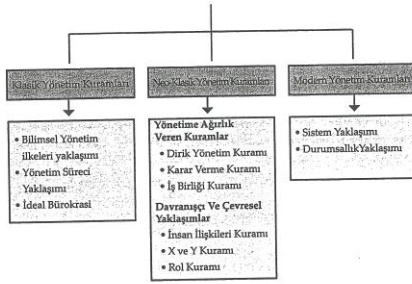
Yönetim açısından bakıldığında sistem yaklaşımı, yönetim olaylarını ve bu olayların meydana geldiği birimleri birbirleri ile ilişkili bir şekilde ele almaktadır. Başka bir ifadeyle, sistem yaklaşımı, yönetim olgusunu meydana getiren örgütü, çeşitli parçalar, süreçler ve amaçlardan oluşan bir bütün olarak değerlendirmektedir. Örneğin bir örgütsel sistem, insanlar, makineler, maddi kaynaklar, görevler, resmi yetki ilişkisi ve küçük informal gruplar gibi parçalardan oluşmaktadır (Şahin, 2004).

Sistem yaklaşımı tek neden tek sonuç ilişkisini reddetmektedir. Dolayısıyla insan davranışlarının da tek bir nedene (ihtiyaca) dayanılarak algılanmasını ve motive edilmeye çalışılmasını kabul etmez. Bu yaklaşıma göre, insanların davranışa sevk eden birden çok neden vardır. Motivasyon açısından önemli olan, bu nedenleri bulmak ve insan davranışlarına bir anlam vermektir. Diğer taraftan sistem yaklaşımı, hem organizasyonlar ve hem de bireyler için dinamik bir denge öngörmektedir. Bu bağlamda da insanları davranışa sevk eden ve dinamik olarak dengede kalmasını sağlayan ihtiyaçlar çeşitlidir. Örneğin insan aynı anda fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlara gereksinim duyabilir. İhtiyaçların arzulanma derecesi farklılık arz edebilir. Ama önemli olan bir üst amaca hizmet etmektir. Bu üst amaç ise insanın dinamik bir denge içerisinde yaşamını sürdürmesidir (Şahin, 2004).

Durumsallık yaklaşımı sistem yaklaşımı üzerine kurulmuş tamamlayıcı bir yaklaşımdır. Durumsallık yaklaşımı örgütte ilgili her şeyin iç ve dış çevre faktörlerinin etkisi ile değişebileceğini, bu nedenle de bir tek doğru değil içinde bulunulan durum ve koşula bağlı olarak birden fazla doğru bulunabileceğini ileri sürer. Bir bakıma durumun gereklerine göre hareket ve karar verebilme demektir. Klasik ve Neo klasik yaklaşımlardan farklı bir düşünce tarzına sahip olan durumsallık yaklaşımı evrensel ve ön kabullere dayalı bir nitelik taşımaz. Bu yaklaşımı kullanan yönetici, tepkide bulunabileceği ya da uygun hareket etmek zorunda kalabileceği pek çok durumla karşılaşabilir. Bunlar; dış çevre koşulları, işletme amaçları, teknoloji, işletmenin örgütsel yapısı, personel ve yönetsel yaklaşımlardır (Tengilimoğlu, 2012).

YÖNETİM KURAMLARI

Şekil 1: Yönetim Kuramlarının Sınıflaması

Yönetim Kuramları ve Hemşirelik Alanına Yansımaları

Profesyonel hemşirelik mesleğini uygularken hemşirelerin bağımsız profesyonel rolleri, bakım verici, karar verici, savunucu, iyileştirici, yönetici, eğitici, araştırmacı, rehabilite edici gibi rolleri bulunmaktadır. Hemşirelerin en önemli bağımsız rollerinden biri yönetici rolüdür. Bu rol öncelikle hasta/sağlıklı bireylerin bakımının yönetilmesini kapsar. Bunun yanı sıra hasta bakımında görev alacak diğer sağlık çalışanlarının koordine edilmesi, eğitim aktivitelerinin yönetimi, iletişim yönetimi, çalıştığı kliniğin işleyişinin yönetimi gibi işlevler bu rolü içerir. Hasta bakımını yönetme rolünde hemşire, öncelikle kendi uyguladığı bireysel bakım planlarının yöneticisi olmalıdır. Tüm sistemlerde olduğu gibi hemşirelik sürecinin de belirli bir amacı vardır. Hemşirelik sürecinin amacı, hemşirelik bakımının bireyselleştirilmiş şekilde sunulmasını organize eder. Sistemlerde olduğu gibi hemşirelik sürecinde de girdi, çıktı, geribildirim ve dönüşüm vardır. Girdi, hemşirelik sürecinde bireyin tanılanmasından elde edilen bilgidir. Çıktı, sistemin sonucunda ortaya çıkan üründür ve hemşirelik

lik bakımı sonucunda bireyde ortaya çıkan durumdur. Geri bildirim ise, işlevsel sonuçların sisteme nasıl hizmet ettiği hakkında bilgi verir. Hemşirelik sürecinde geribildirim, hemşirelik girişimlerine karşı bireyin yanıtını oluşturur. Dönüşüm ise, sistem içindeki süreçler ve hemşirelik süreci ile ilişkilendirmek gerekirse, belirli sağlık sorunlarına yönelik verilen hemşirelik bakımı ve elde edilen sonuçtur. Örneğin, yatağa bağımlı bir hastaya verilen hemşirelik bakımı sonucu basınç yaralarının azalması gibi.

Sistemler açık ya da kapalı olabilirler. Kapalı sistemler tamamen dış kapalı sistemler olup sadece teorik olarak var olduğu kabul edilen sistemlerdir. Yaşayan tüm sistemler açık sistemlerdir. Örneğin insanlar hem iç hem de dış çevresinde olan olaylardan etkilenmektedir. Sistemin bir diğer özelliği, sistemin kendisinden daha küçük olsun parçalardan oluştuğudur. Bu parçalar birbirlerinden farklıdır ve çok karmaşık yapıya sahip olabilir. Bu parçalara alt sistemler denir. Sistem ve alt sistemler bir denge içinde çalışır ve buna da homeostazis (iç denge) denir. Örneğin soğuk bir odaya giren insanın hem psikolojik hem de fizyolojik alt sistemleri etkilenir. Vücut ısı, kan basıncı gibi fizyolojik alt sistemi, konsantrasyon olamaması gibi psikolojik alt sistemi etkiler (Aşık ve Karadağ, 2012).

Bazı hemşirelik kuramcıları kuramlarını oluştururken sistem kuramından yararlanmışlardır. Örneğin, Sister C. Roy'un kuramı Genel Sistem Kuramı üzerine temellenmiştir. Yine insanı tüm yönleri ile tanımlayarak, insanın açık bir sistem olduğunu savunan Betty Neuman da sistem kuramını temel alır.

Sister C. Roy'un kuramı Genel Sistem Kuramı üzerine temellenmiştir. Roy bireyi uyum sağlayan bir sistem olarak ele alır. İnsan, bulunduğu çevre içerisinde, fizyolojik, düşünsel rol ve işlevleri ve karşılıklı dayanışma içinde olduğu kişilerle ilişkileri içeren sistemleri devam ettirmeye çalışır. Bu süreçte onun iç ve dış çevresi onun uyum sürecini belirler. Roy'un kuramına göre hemşireliğin amacı ise, fizyolojik gereksinimlerde, kendini algılamada, rollerini yerine getirmede ve sağlık hastalıklarındaki değişimlere bireyin uyum sağlamasına yardımcı olmaktır. Birey bir taraftan kendi iç sisteminde gerilim ve çatışma yaşarken, diğer taraftan dış çevresine uyum sağlamaya çalışır. Uyum sağladığı uyarılara ise pozitif bir reaksiyon verir. Hemşirelik bakımında ve adapte olamadığında ortaya çıkar. Tüm bireylerin temel fizyolojik

gereksinimlerini karşılması, olumlu bir benlik algısı geliştirmesi, sosyal rolleri yerine getirmesi, bağımlılık ve bağımsızlık arasında bir dengeye ulaşması sağlanmalıdır (Aştı ve Karadağ, 2012; Pektekin, 2013).

Sistem kuramını temel alan bir diğer kuramcı ise Betty Neuman'dır. Neuman kuramını geliştirirken, tüm öğelerin organizma içinde, karşılıklı etkileşim halinde olduğunu açıklayan Genel Sistem Kuramı'ndan, Gestalt Kuramı'ndan, De Chardin ve Bernard Marx'ın felsefi görüşünden etkilenir. Neuman insanı tüm yönleri ile tanımlayarak, insanın açık bir sistem olduğunu savunur. Açık sistemde insan çevre ile sürekli etkileşimindedir. Neuman bireyi çevresi ve ruhsal durumu ile bir bütün olarak ele alan holistik bir yaklaşımı savunur. Bireyi hem iç hem de dış çevrede bireyin iyilik durumunu etkileyen stresörler vardır. Birey bu içsel ve dışsal stresörlerle karşı karşıya kaldığında bir tepki oluşturur. Neuman'a göre her insanda beş değişik alan vardır. Bunlar; fizyolojik alan, psikolojik alan, sosyokültürel alan, gelişimsel alan ve ruhsal alanlardır. Bu alanlar her insanda farklı derecelerde gelişir ve dolayısıyla insanlar farklı davranışlar sergilerler. Bu yüzden stresörlerle karşılaşıldığında verilen tepki, bireyin farklı alanlarının durumuna ve farklı faktörlere göre farklılık gösterir. Uyum sağlanması durumunda bir yeniden yapılanma süreci başlar (Aştı ve Karadağ, 2012; Pektekin, 2013).

Neuman'ın kuramı, bireyin çevresi ile olan ilişkilerinin önemini ortaya koymaktadır. Stres ve strese başa çıkma ve yaşamsal faktörlere odaklanma. Başa çıkma mekanizmaları biyolojik, psikolojik, sosyokültürel ve gelişimsel özelliktedir. Bu mekanizmalar zayıf olursa hemşireye gereksinim vardır. Hemşirenin amacı bir açık sistem olan insanın sistem sabitliğini sağlamak ve sürekli kılmaktır. Bunun için birey, aile ve toplumu eğitir, onlara yardım eder ve stresörleri azaltır. Değerlendirme yaparken sistemin ne derece sabit tutulduğuna, bireyin etkilenme derecesine ve kendi gereksinimlerini algılama durumuna dikkat eder. Birey kendi gereksinimlerini doğru algılayıp giderebiliyor durumda ise sağlığına kavuşmuş kabul edilir (Pektekin, 2013).

DAVRANIŞÇI VE BİLİŞSEL KURAMLAR

Davranış gözlenebilen, kaydedilebilen ve ölçülebilen eylem, hareket ya da yanıtlardır. Davranışçı kuramlar öğrenmenin uyarıcı ile davranış arasında bir bağ kurularak geliştiğini ve pekiştirme yoluyla davranış değişikliğinin gerçekleştiğini kabul eder.

Uyarıcı, organizmayı harekete geçiren iç ve dış olaylardır. Duyduğumuz bir ses, gördüğümüz bir ışık, resim, aldığımız tat bizim için birer uyarıcıdır. Bir uyarıcı karşısında organizmada meydana gelen fizyolojik ya da psikolojik değişim, davranım ya da tepki olarak adlandırılır.

Davranışçılığa göre öğrenme; bir organizmanın davranışlarındaki değişimdir. İstenilen davranışları oluşturmanın yolu, organizmaya dışarıdan gerekli uyarıcıların verilmesine bağlıdır. Davranışlar buna kısaca Etki/Tepki (Uyarıcı/Davranış) formülü ile açıklar. Davranışçı kurama göre yapılan çalışmalara örnek olarak; Pavlov'un Klasik koşullanması, Thorndike'in Edimsel Şartlanması, Skinner'in geliştirdiği Programlı öğretim, Guthrie'nin bitişiklik kuramı verilebilir (Deryakulu, 1995).

Daha sonra Wolpe'nin, anksiyete oluşturan uyarıların güçlü anksiyete antagonistleri ile eşzamanlı olarak verilmesinin korku tepkisini azalttığı gözlemi üzerine kurulu sistematik duyarısızlaştırma tekniğini geliştirdiği, anksiyete antagonisti olarak da Jacobsen'in kas gevşetme teknikleri kullandığı görülmektedir. Farelerden korkar duruma getirilen çocuğun farelerden korkmayan akranları ile birlikte olduğunda korkusunun azaldığının saptanması ise Bandura'nın 'sosyal öğrenme' ve 'model oluşturma' kuramlarına temel oluşturmuştur. (Demiralp ve Ofaz, 2007).

Davranışçılık çıkış döneminde sonra bilişsel kuramın ortaya çıkmasıyla davranışçı kuram egemenliği son bulmuştur. Bilişsel kurama göre, kişileri rahatsız eden duygusal sıkıntılar, doğrudan olayların ve yaşantıların kendisinden değil bunların algılanma süreçlerinde atfedilen anlamlardan meydana gelmektedir.

Bilişsel yaklaşım, davranışların insan aktivitelerinin uyarıcı ve tepki arasındaki bağın basit olmadığı, bir uyarıcıya verilen tepkinin tahmin edilebilirliğini azaltan mekanizmalar olduğunu ve her insana özgü kompleks davranışların uyarıcı-tepki açıklamalarının karmaşık ve uydurma olduğu gibi ilgilere ortaya çıkması gibi açıklamalarına tepki göstermiştir. Bilişsel psikoloji bu yüzden algısal ve bilişsel sistemlerdeki uyarıcılarla çalışan zihinsel süreçler üzerine odaklanmıştır. Bilişselilere göre uyarıcı ve tepki arasında iyi hatırlamayı etkileyen mekanizmalar kümeleme (yığın), zihinsel görüntüler ve hafıza gibi mekanizmalar vardır (Baysoy, 2012).

Bilişsel öğrenmenin temelini Gestalt psikolojisi oluşturur. Gestalt psikolojisine göre davranış anlayabilmek için kişinin bu durumu nasıl değerlendirdiğine bakılması gerekir. Gestalt psikologları zihne ulaşan ve

rilere anlam yüklemiş, yarı algı üzerine yaptıkları çalışmalarla öğrenimin bilişsel yönüne dikkat çekmektedirler. Bu akımın temsilcileri olan Gestalt Okulu psikologları Piaget ve Bruner'e göre öğrenme kişinin davranışında bulunma kapasitesinin gelişmesidir (Güven, 2004).

Bu anlayışa göre de insanlar evrenin kendisiyle bir harmoni oluşturmaya çalışmaktadır. Gestalt kuramında birey merkeze alınmakla beraber çevresi ile olan etkileşimi de holistik (bütüncül) bir şekilde ele almaktadır. Gestalt kuramına göre her birey bedeni, duyguları, düşünceleri, hisleri ve algılamalardan oluşan bir bütündür ve bunlar birbirleriyle ilişkili olarak işlevsellik kazanır. Her birey kendi çevresinin bir parçasıdır ve onu çevresinden ayrı olarak anlayamayız. Her birey çevreye yalnızca tepkide bulunmaz, aynı zamanda çevresini etkilemektedir, çevreyle temasında yaşadıkları hem neden hem de sonuçtur.

Bilişsel ve davranışçı yaklaşımlar daha sonra birlikte ele alınarak, Bilişsel Davranışçı terapiler olarak psikiyatri alanında kullanılmaya başlanmıştır.

Bilişsel-davranışçı terapiler ortaklıklarının henüz başlangıcında olmalarına karşın öğrenme kuramları gibi bilimsel bir temel üzerine oturmaları yönünden klinik görüşmelerde kullanılan bir psikoterapi yöntemidir. Davranış tedavileri mevcut sorunun bireyin iş, sosyal ve özel yaşamı üzerindeki olumsuz etkilerini (davranış defisitleri, sapmaları ve fazlalıkları gibi) ortadan kaldırarak yaşam kalitesini iyileştirmeyi amaçlar. Bilişsel Davranışçı Terapi, duyguları olumlu etkilemeye dayalı, düşünceleri modifiye etmeye odaklanan kısa süreli ve yapılandırılmış bir psikoterapi yöntemidir. Bilişsel terapistler doğrudan soruna yönelik düşünceler ve inançları öncelikle ele alırken Davranışçı terapistler daha çok davranışa Bilişsel ve Davranışçı terapistler ise hem düşünce ve inançlara hem de davranışlara yönelir. En önemlisi, tüm terapistlerin amacı kişilere düşünce, duygu ve davranış biçimlerinde arzu ettikleri değişimi sağlamalarında yardımcı olmaktır (Baysoy, 2012).

Davranışçı ve Bilişsel Kuramların Hemşirelik Alanına Yansımaları

Davranışçı ve bilişsel yaklaşımlar eğitim, yönetim, psikoloji vb. gibi alanlarda kullanılmalarının yanı sıra hemşirelik alanında kullanılmış ve birçok hemşire kuramcı kuramını oluştururken bu kuramlardan yararlanmışlardır. Hemşire kuramcılardan Peplau kuramını geliştirirken davranış bilimlerinden yararlanmışlardır. Kuramında olayların, duyguların ve davranışların psikolojik anlamlarını hemşirelik girişimleri içinde açıklamış, iliş-

kilendirmiş ve böylece hastanın, hastalık yaşantısı ile baş etmesine yardımcı etmede hemşireye sorumluluk vermiştir.

Peplau "psikodinamik hemşirelik", "hasta-hemşire ilişkisi", "psikobiyojik yaşantılar", "hemşirelik-insan, sağlık, çevre" kavramları ve "psikodinamik hemşirelik" üzerinde durur. Bunun nedeni, hemşirelerin kendi davranışlarının farkında olmalarını, başkalarının davranışlarını da anlamlandırmelerine neden olacağına inanmasından kaynaklanmaktadır.

Böylece hemşireler insan ilişkilerinden kaynaklanan sorunları, daha iyi tanıyıp çözümüne yardımcı olabileceklerdir.

Psikiyatri hemşiresinin yer alabileceği psikoterapötik alanlardan biri de bilişsel-davranışçı terapilerdir. Bilişsel-davranışçı terapiler hastayı bilgilendirmeyi, tedaviye uyumu artırmayı, gerginliklerle baş etmeyi öğretmeyi amaçlar. Psikiyatri hemşiresi, hastanın yineleyen olumsuz düşüncelerinin ve istenmeyen davranışlarının ortaya çıkmasını önlemeye yönelik stratejilerin geliştirilmesinde, bilişsel-davranışçı terapi tekniklerini kullanabilir. Bilişsel-davranışçı terapiler hemşirelik süreci ile benzer bazı özelliklere sahiptir. Her iki yaklaşım da hasta merkezlidir, hemşire ve hasta arasında güçlü bir işbirliğini gerektirir. Bilişsel-davranışçı terapiler de hemşirelik sürecinde olduğu gibi araştırma kanıtlarına dayalı tedavi stratejilerini ve standardize edilmiş ölçme araçlarını kullanır. Bu özellikleriyle, hemşirelik bakımının terapötik etkinliğine önemli katkı yapabilir ve bireyin sağlıklı baş etme yanıtını artırmak amacıyla psikiyatri hemşireleri tarafından sağlık bakımının verildiği her ortamda kullanılabilir (Demirel ve Oflaz, 2007).

Yine Virginia Avel Henderson "Hemşirelik Tanımı" kuramını oluştururken Maslow'un Temel İnsan Gereksinimleri kuramından olduğu kadar dönemin diğer bilim insanlarından Bernard, Thorndike ve Stackpole'den etkilenerek hemşirelik kavramında fizyolojik, psikolojik, sosyal ve ruhsal ilkeleri kabul ederek karşınması gereken 14 temel insan gereksinimi üzerinde durur. Edward Thorndike'den etkilenen Henderson, Thorndike'nin "Her birey bağımsız olmak ister ve bunun için mücadele eder."; "Her birey temel gereksinimleri olan bir bütündür" düşüncelerini benimser. Henderson, Thorndike'in teorilerini tam olarak açıklamamış sadece insanın temel ihtiyaçlarıyla ilgili olduğunu vurgulamıştır.

Betty Neuman "Hemşirelikte Sistemler Kuramı" ru oluştururken tüm öğelerin organizma içinde karşılıklı etkileşim içinde olduğunu açıklayan "Genel Sistem Kuramı"ndan" etkilendiği gibi "Gestalt" kuramın-

dan” De Chardin ve Bernard Marx’ın felsefi görüşünden etkilenir. Bi-reyi çevresi ve ruhsal durumu ile bir bütün olarak ele alan Neuman’ın kuramı holistik bir yaklaşımı savunur. Gestalt’den da etkilenen kuram-cı, homeostatik dengenin bozulması ile hastalığın oluştuğunu ve bire-yin kendi gereksinimlerini gideremediğini savunur.

Dorothy E. Johnson, “*Davranışsal Sistem Kuramı*” nı oluştururken, dav-ranış bilimi, psikoloji, sosyoloji gibi bilimlerin etkisinde kalmıştır. Ku-ramında, davranış, davranışsal sistem, duyuşsal uyarılar, sosyal öğ-renme gibi kavramlar yer alır. Kuram bir sonuç ürünü olan davranış-tan söz eder. Bu ise hemşirelikte “amaç” olarak ifade edilir. Hemşireli-ğin amacı bireyin davranışsal sistem dengesini sağlayarak daha iyi fa-liyet göstermesinde ona destek olmak ve yardım etmektir. Hemşire ver-diği bakımı değerlendirirken uyguladığı girişimlerin davranış de-ğişikliğini yapıp yapmadığına bakar (Pektekin, 2012).

Sonuç olarak, pek çok hemşire kuramcı, davranışçı kuramlar, bilişsel kuramlar ve bilişsel davranışçı yaklaşımlardan yararlanmışlardır. Bu yaklaşımların özellikle psikiyatri hemşireliği alanına yansımalarının daha fazla olduğunu söyleyebiliriz.

SOSYAL ÖĞRENME KURAMLARI

Bu öğrenme kuramının öncüleri E. Miller, J. Dollard ve A. Bandura’dır. Bu üç Amerikalı psikologdan Miller ve Dollard’ın görüşüne göre birey çevresindekilerin davranışlarını ve bu davranışların sonucunu gözlem-ler. Gözlediği davranışlardan sonucu olumlu olanları (pekiştirilenleri) taklit eder, fakat sonucu olumsuz olanları taklit etmez. Bu anlamda bir modeli taklit etme bir tür edimsel şartlanmadır. Buna göre bir davranış-ın öğrenilmesi için, bireyin bu davranışın sonucunu kendisi yaşayarak öğrenmesi gerekmektedir. Örneğin; bir köpek tarafından ısırılan bi-rini gözlemleyen birey köpekten korkabilir (Erdem ve Akman, 1997).

Miller ve Dollard, Freud’un öne sürdüğü kişilik kavramlarının öğren-me süreçleri ile açıklanabileceğini öne sürmüşler, bu kavramların içeri-ğine itiraz etmeyip insan davranışında önemli rolü olduğunu kabul et-mişler, ancak kavramların tanımına ve deneysel temeline itiraz etmiş-lerdir (Cüceloğlu, 1997).

Taklit yoluyla öğrenme ya da model alma yoluyla öğrenme bazı yönle-ri ile bilişsel öğrenmenin özelliklerini taşımakta, ancak kimi araştırmacı-lar ve eğitimciler bu görüşü davranışsal öğrenme ile bilişsel öğrenme-

nin arasında bir yerde görürler. Bu öğrenmede birey tepkilerini bazen bilinçli bazen de rastlantısal olarak seçer (Binbaşoğlu, 1995).

Miller ve Dollard’a göre taklit yoluyla öğrenme edimsel şartlanmanın özel bir halidir ve diğer davranışlarda olduğu gibi taklit edilen davra-nışlar da pekiştirildiklerinde güçlenirler.

Günümüzde ise sosyal öğrenme kuramı deyince akla ilk olarak Albert Bandura gelmektedir. Bandura’nın ilk olarak öğrenmeye getirdiği yak-laşım sosyal davranışçılıktır. Sosyal öğrenme kuramı da Albert Ban-dura tarafından bireylerin nasıl öğrendiklerini açıklamak üzere orta-ya atılmıştır. Daha sonra, taklit ve gözlemin, insanın öğrenmesini açık-lamada yetersiz kaldığını anladığında, Bandura kuramını düşünme, hafıza, dil ve davranışların sonuçlarını tahmin etme ve değerlendirme gibi bilişsel süreçleri de içine alacak biçimde genişletmiştir. Sosyal öğ-renme kuramı değişik görüş açılarının bir karışımı olarak şu şekilde ta-nımlanmıştır: “Sosyal öğrenme kuramı klinik olarak çok yönlü psiko-analitik kavramlar ve deneysel olarak katı davranışsal yapıların bir ka-rışımıdır. Sosyal öğrenme kuramının ana teması bireylerin kendi geli-şimlerini sağlamada aktif katılımcılar olduklarıdır.

Sosyal Öğrenme Kuramının Genel Prensipleri

Sosyal öğrenme kuramına göre insanlar hayatlarının geçişinde aktif katılımcılardır, çevresel olaylar tarafından yönlendirilen beyin meka-nizmalarını sadece seyretmekle yetinen varlıklar değildirler. Duyuşsal, motor ve beyin ile ilgili sistemler, insanların hayatlarına yön ve anlam veren amaçları başarabilmek için kullandıkları araçlardır. Düşünmenin fiziksel temeli ve işlevsel yönleri arasında dikkatli bir ayırım yapılması gerekmektedir. Bilişsel süreçler sadece beyin ile ilgili aktivitelerde or-taya çıkmakla kalmayıp, aynı zamanda karar verici süreçlerde de etki-li olmaktadır. İnsan zihni sadece reaktif (tepki verici) değil, bunun yanında üretici, yaratıcı, proaktif ve kendini yansıttı niteliktedir. İn-sanlar karar verici işlevleri bulunan düşüncelerin üreticileridirler. On-lar değişen durumlara uyum sağlamak üzere gelecekteki hareketleri-ni planlarlar, hareketlerinin işlevsel yönlerini değerlendirirler, strate-jik olarak seçilen tercihleri organize ederler ve yapacakları hareketlerin muhtemel sonuçları üzerinde değerlendirmeler yaparlar.

Buna göre sosyal öğrenme kuramının genel prensipleri şu şekilde sı-ralanabilir.

- İnsanlar başkalarının davranışlarını ve bu davranışların sonuçlarını gözlemleyerek öğrenebilirler.
- Öğrenme davranışta bir değişiklik meydana gelmesizin oluşabilir. Davranışlar öğrenmenin davranışta kalıcı bir değişiklik meydana getirmesinin zorunlu olduğunu düşünürken; sosyal öğrenme kuramının savunucuları, insanlar sadece gözlemleyerek öğrenebildikleri için öğrenmenin performans (davranış) yansıması zorunlu değildir. Öğrenme davranışta bir değişiklik meydana getirebilir veya getiremeyebilir.
- Algı öğrenmede rol önemli oynar. Son 30 yılda sosyal öğrenme teorisi, insanın öğrenme sürecine gittikçe artan bir şekilde algısal (bilişsel) olarak yaklaşmıştır. Gelecekteki pekiştirici ya da cezaların farkında olma ve onlarla ilgili beklentiler, insan davranışlarında önemli bir etkiye sahiptir.
- Sosyal öğrenme kuramı davranışçı ve bilişsel öğrenme kuramları arasında bir köprü veya geçiş olarak kabul edilebilir (Bıyıkçı, 2007).

Sosyal Öğrenme Kuramının Dayandığı Temel İlkeler

- Karşılıklı belirleyicilik (birey, çevre ve davranış değişkenleri),
- Sembolleştirme kapasitesi (dil ve mimikler),
- Dolaylı öğrenme kapasitesi (modelleme, taklit ve tanımlama),
- Öngörü aktivitesi (sonuçların bilişsel olarak sezilmesi),
- Kendini düzenleme kapasiteleri (amaç belirleme ve kendini yönlendirme),
- Öz-yeterliliği (kendine güven) kapsamaktadır.

Sosyal Öğrenme Kuramlarının Hemşirelik Alanına Yansıması

Hemşirelik kuramları oluşturulurken hemşirelik ve davranış bilimlerinin bakış açılarının birleştirilmesi ile yeni kuram ve modeller oluşturulmuştur. Örneğin bir hemşire kuramı olan Nola Pender, 1980 yılında geliştirdiği ve daha sonra 1987 ve 1996 yıllarında revize ettiği "Sağlıklı Geliştirme Modeli", Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı ile Hochbaum, Kegeles, Leventhal ve Rosenstock tarafından geliştirilmiş olan Sağlık İnanç Modeli'nden yararlanmıştır (Ahuş-Tokat ve Okumuş 2008; Erzin ve Bahar 2012).

Bandura'ya göre, birey bilişsel ve çevresel faktörlerden etkilenecek bir davranış ortaya koyar. Bilişsel faktörlerden biri de bireyin davranışına

ilişkin algıladığı öz-yeterlilik algısıdır. Öz yeterlilik algısı, bireyin istenilen davranışları başarıyla yerine getirebilmede kendisine olan inancıdır. Bu algı ne kadar güçlü olursa, birey amaca ulaşmak için o kadar çok çaba sarf eder. Pender de modelinde "Algılanan Öz-yeterlilik" kavramından söz etmektedir.

Algılanan öz yeterlilik, bireyin istenilen sonuca ulaşmak için gereken eylemleri yapabileceğine olan inancı, kararlılığı ve iradesidir. Bu nedenle, davranış değişikliğinin başlatılması ve davranışın sürdürülmesinde öz yeterlilik önemli rol oynamaktadır.

Sonuç olarak, hemşirelik kuram ve modelleri oluşturulurken, hemşire kuramcılarımız kendilerinden önceki hemşirelik/hemşirelik dışı kuramlardan yararlanmışlar ve yeni kuramlarını oluştururken diğer kuram ve felsefi görüşlerden etkilmişlerdir.

ÖZET

Hemşirelik dışı birçok kuram, uzun yıllardan beri hemşirelik uygulamalarında bilgi kaynağı olmuştur. Sistem, temel insan gereksinimleri, gelişim dönemleri ve psikososyal kuramlar hemşirelik model ve kuramların gelişiminde ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

Yönetim alanın kullanılan kuramlar hemşirelik alanına da yansımıştır. Hemşirelerin bağımsız rollerinden biri de yönetici rolüdür. Hemşirenin yönetici rolü öncelikle hasta bakımının yönetilmesini kapsar. Bunun yanı sıra hasta bakımında görev alacak diğer sağlık çalışanlarının koordine edilmesi, eğitim aktivitelerinin yönetimi, iletişim yönetimi, çalıştığı kliniğin işleyişinin yönetimi bu rolün içerisinde yer almaktadır. Hasta bakımını yönetme rolünde hemşire, öncelikle kendi uyguladığı bireysel bakım planlarının yöneticisi olmalıdır.

Davranışçı kuramlar öğrenmenin uyarıcı ile davranış arasında bir bağ kurularak geliştiğini ve pekiştirme yoluyla davranış değişikliğinin gerçekleştirildiğini kabul eder. Davranışçı çıkış döneminden sonra bilişsel kuramın ortaya çıkmasıyla davranışçı kuram egemenliği son bulmuştur. Davranışçı ve bilişsel yaklaşımlar eğitim, yönetim, psikoloji gibi alanlarda kullanılması yanı sıra hemşirelik alanında kullanılmış ve birçok hemşire kuramcı kuramını oluştururken bu kuramlardan yararlanmışlardır.

Sosyal öğrenme kuramı ise Albert Bandura tarafından bireylerin nasils öğrendiklerini açıklamak üzere ortaya atılmış bir kuramdır. Kura-

mın temel bileşenleri arasında öz yeterlilik kavramı yer almaktadır. Bir hemşire kuramı olan Pender Sağlık Geliştirme modelini oluştururken Bandura'nın kuramından etkilennmiş ve modelinde alılan öz yeterlilik kavramı üzerinde durmuştur.

Sonuç olarak, hemşirelik kuram ve modelleri oluşturulurken, hemşire kuramlarımız kendilerinden önceki hemşirelik kuramlarından yararlanmakta kalmamış, kuramlarını oluştururken diğer alanlardaki kuram ve felsefi görüşlerden de etkilennmişlerdir.

KAYNAKLAR

- Aluş Tokat, M., Oğuzoğlu, H. Başarılı Bir Emzirme İçin Kuram ve Modele Dayalı Hemşirelik Uygulanması Nasil Geliştirilir. Hemşirelikte Araştırma ve Geliştirme Dergisi, 2008 (3): 51-58.
- Azmalıoğlu T., Klasik ve Neo-Klasik Dönemde Örgütsel Güvenin Karşılaştırılması. Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, 2001:5: 1-17.
- Atabek Ağıt T., Karadağ A., Hemşirelik Esasları, Akademi Basın ve Yayıncılık, ISBN: 978-975-01795-7-0. İstanbul, 2012.
- Bayraktar, M. Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulanması. SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 2007: 198-210.
- Baysoy H. Bilgisel Davranış Kuramı. Yayınlandığı internet sitesi: <http://hazelbaysoy.blogspot.com/2012/01/bilgisel-davranis-kuram.html>.
- Birbağcıoğlu C. Eğitim Psikolojisi. Gözden geçirilmiş dokuzuncu basım. Ankara: Yargıci matbaası, 1995.
- Cüceloğlu, D. İnsan ve Davranış. Psikolojinin Temel Kavramları. Yedinci basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1997.
- Çınaroğlu S., Avcı K., Yönetim Biliminde Sistem Yaklaşımı ve Sağlık Alanı Üzerinde Bir Değerlendirme, Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, 2013; 17(1): 83-101.
- Dağlıoğlu, N. Örgüt ve Yönetim Kuramları, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Eğitim Ve Doktrin Komutanlığı Eğitim Yöneticisi Ve Öğretmen Yetiştirme Okul Komutanlığı Balgat/Ankara, 1996:ss: 1-32.
- Demirbaş M., Oflaz F., Bilgisel-davranış Terapi Teknikleri ve Psikiyatri Hemşireliği Uygulanması. Anatolian Journal of Psychiatry 2007; 8:132-139.
- Deryakulu, D. & Şimşek, N. Eğitim Teknolojisine Giriş. Önder Mat. Ltd. Şti., Ankara, 1995, Se: 54.
- Erdem, M., Akman Y. Eğitim Psikolojisi. Gelişim-Öğrenme-Öğretme. Beşinci basım. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 1997.
- Ersin F., Bahar Z., Sağlık Geliştirme Modelleri'nin Meme Kanseri Erken Tanı Davranışlarına Etkisi: Bir Literatür Derlemesi. DEUHYO ED 2012. 5 (1), 28-39.
- Ertürk M. İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon, Beta Basım Yayıncılık, İstanbul, 1995, s. 19.
- Güven, M., Öğrenme Stilleri ve Öğrenme Stratejileri Arasındaki İlişki. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 91, Eskişehir, 2004.
- Kaplan M., Motivasyon Teorileri Kapsamında Uygulanan Özendirme Araştırmasının İlgilenen Performansına Etkisi Ve Bir Uygulama. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2007, ss: 17.
- Leblebici DN., Yönetim Bilimi Açısından Klasik Dönemi Hatırlamaya İlişkin Bir Çalışma. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2008; 21: 99-118.

Özcan, M., Çağar, Ç. Yönetimde Klasik Yaklaşımlar. 2009. Se: 1-35.

Pektekin Ç. Hemşirelik Felsefesi -Kuramlar Bakım Modelleri ve Politika Yaklaşımları, İstanbul Kitabevi, 1. Baskı, 2013 İstanbul.

Senemoğlu, N. Gelişim, Öğrenme, Öğretim. Ankara: Özen basımevi, 1998.

Şahin, A. "Yönetim Kuramları ve Motivasyon İlişkisi" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2004, 5,11, 523-547

Tengiltimoğlu D., İşik O., Akkolat M., Sağlık İşletmeleri Yönetimi. ISBN: 978-605-133-184-3. Nobel Yayınevi, 5. Basım, Ankara.

Yavuz M., Okul Müdürlüğünün Yönetimle İlgili Görev ve Uygulamalarının Yönetim Kuramları Bakımından Değerlendirilmesi. Değerler Eğitimi Dergisi, 2009; 7(18): 121-155.

ÇALIŞMA SORULARI

- Yönetime ilişkin işbölümü, yetki ve sorumluluğun ayrılmazlığı, disiplin, emir birliği, yön birliği ... gibi 14 temel ilke belirleyen bilim adamı ve kuramı aşağıdaki seçeneklerden hangisinde doğru verilmiştir?
  - Taylor'un Bilimsel Yönetim İlkeleri Yaklaşımı
  - Fayol'un Yönetim Süreci Yaklaşımı
  - Weber'in İdeal Bürokrasi Modeli
  - Follet'in Dirik Yönetim Kuramı
  - Hiç biri
- Kuramlarını oluştururken yönetim alanında da kullanılan sistem kuramlarından etkilenen hemşire kuramları aşağıdaki seçeneklerden hangisinde doğru verilmiştir?
  - Sister C. Roy ve Batty Neuman
  - Florance Nightingale
  - Hildegard E. Peplau
  - Nola Pender
  - Hepsi
- Bilgisel Davranış Kuramlarının hemşirelik alanına yansımaları bir örnekle açıklayınız.
- Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı'nda yer alan "öz yeterlilik" kavramı ile Pender'in modelinde yer alan "algılanan öz yeterlilik" kavramını bir örnek ile ilişkilendiriniz.